

Muuseumikogudes ja suulises ajaloos säilib ajalik looming

Kanni Labi

Vanda Juhansoo.

Kunstnik või kummaline naine?

Eesti Tarbekunsti ja Disainimuuseum

18.01.–01.03.2020,

Tartu Linnamuuseum

19.06.–26.09.2021.

Näituse koostajad: Andreas Kalkun (Eesti

Kirjandusmuuseum) ja Rebeka Põldsam.

Graafiline disain: Stúdio Stúdio.

Selleks, et näituseruumides üles seada ühe loovisiku terve elumaailm, pakub tänapäev päris palju tehnilist tuge. Elusuuruseni suurendatud fotod ja ekraanil jooksev ajalooline videomaterjal jäävad küll ajastuomalt mustvalgeks, sinna tuleb vaatajal endal värvid juurde mõelda. Ehk on ka mõned eksponeeritud esemed pleekides osa oma värvist kaotanud. See on aga väike probleem. Palju keerulisem on mõnekümne eksponaadi, isegi kõigi umbes 80 muuseumikogudes talletatud Vanda Juhansoo (1889–1966) tekstiiliteose jm materjali põhjal kujutleda kogu tema elutööd. Säilinu võib olla ühele või teisele poole kaldu ja kallutada nii meie ettekujutust temast kui kunstnikust – või ka kummalisest naisest.

Koos kuraator Andreas Kalkuniga Tartu näitusel selle viimaseil päevil ringi kõndides rääkisime kunstist ja käsitööst, erilisest ja tavalisest, igavesest ja ajalikust. Plaanidest ja juhustest: ka see näitus sündis läbi juhu, kui kuraatorid

Foto 1. Eesti Tarbekunsti ja Disainimuuseumi näituseplakat.

olid uurinud hoopis väliseesti kunstniku Silvia Leitu loomingut, kelle õpetaja ja kirjasõbra Vanda Juhansoo isik aga tähelepanu otsekohe endale tõmbas. Folkloristina oli Andreasel kogemus suulise ajaloo uurimisel, mis kulus ära Vanda Juhansood tundnud inimeste mälestuste kogumisel. Rebeka Põldsam kunstiteadlase ja etnoloogina sai näituse koostamisel toetuda varasemale kogemusele õrnadest ja kaduvatest materjalidest teoste eksponeerimisel: tema kureeritud skulptor Anu Põdra näitus oli Kumus 2017. aastal.

Vanda Juhansood on trükisõnas käsitletud kui tekstiilikunstnikku-käsitöömeistrit ühes ajakirja-artiklis (Varma 1939) ja kahes käsikirjalises uurimustöös (Kulles 1973, Pihlik 2008), neist teine internetis kättesaadav, paraku ilma illustreerivate lisadeta, esimene väidetavalt kadunud (Pihlik 2008: 6), samuti ühes peatükis Erika Pedaku magistriltööst „Eesti professionaalse tekstiilikunsti sünni ja kujunemine 1940. aastani“ (2007), kus lk 120–122 leiab ka kavandite ja tikandidetailide näiteid. Vanda Juhansoost kui värvikast isiksusest räägivad kodu-uurimuslik raamat „Mis hull – see huvitav“ (Aas 2004) ja põhjalik käsikirjaline õpilastöö (Otter 1986), samuti üsna mitmed ajaleheartiklid. 2020./21. aasta näitus on ajendanud kirjutisi nii ajakirjanduses kui sotsiaalmeedias (Karro 2020, Reinart 2020, Sepp 2020, Vetik 2020, Raabe 2020a ja 2020b, Alekand 2021, Kaunissaare 2021, Krikmann 2021), ERRi kodulehelt leiab „OPI“ saatelõigu, kus Vanda Juhansoost räägivad teda isiklikult tundnud Eve Kiho ja tekstiilikunstnik Tiina Puhkan. Pean tunnistama, et kogu seda materjali ma käesoleva kirjatüki kallal töötades läbi ei lugenud, nii et mõnigi minu siinne viitamata mõte ei pruugi olla originaalne ja mõnelegi esitatud küsimusele võib olla juba vastuseid antud.

Näituse retseptisioonist käib läbi teatud kriitika selle pealkirja suhtes: kas on ikka õige tuua sisse vastandust „kunstnik või (kõigest) kummaline naine“? On ju Vanda Juhansoo ametlikult Eesti kunsti ja arhitektuuri leksikoni järgi „tekstiilikunstnik ja pedagoog“ (Alber 1996: 134). Näituse koostamise ajal intervjuueeritute jaoks olevatki ta olnud eeskätt pedagoog – on ju tema kunagised õpilased praeguseks soliidises eas daamid ja härrad. Ning teiste praeguste tunnistajate jaoks ongi ta „kummaline naine“, kelle võluaeda ja nõiamaja nad kunagi lapsena vaatama viidi. Intrigeeriv näitusepealkiri ärgitab Vanda Juhansood laiemalt teadvustama kui kunstnikku – kunstnikku, kes oli oma ajast ees (Pihlik 2008: 18). Kunstnikku, kelle loomingut mõjutas otseselt tema isiksus: reisihimuline, avatud kõigele uuele, julge ikka eneseks jääma – murdekõnelejana endisaegses steriilselt kirjakeelses kultuuris, „juudi jõulupuuna“ ilmselt üsna ühehülbalises rõivastuses koolikollektiivis (Peil 1992). Kunstnikku, kes tänapäeval ilmselt tähelepanuta ei jääks. Et tema pärand (või õigemini raasukesed sellest) on jõudnud just etnograafilisi esemeid, nn anonüümset rahvakunsti säilitavasse ERMi, mitte näiteks tarbekunsti- ja

Foto 2. Linik, ligikaudu 1920. aastad (ERM A 801:100). Tehnika: tikkimine (varspiste, madalpiste, aedpiste, sidepiste). Materjal: siid, puuvill. Mõõdud: laius 43 cm, pikkus 100 cm. *ERMi foto.*

disainimuuseumi (seal on temalt vaid „kaks väheütlevat villast tekki“ (Pihlik 2008: 8)), võib olla tingitud mitmest põhjusest. Kas pidasid pärandi üleandjad ise materjali pigem kodulooliseks või siiski pakkusid nad seda esmalt kunstimuuseumile ja suunati sealt mujale? Kas suulise ajaloo varal võiks sellise kultuuripoliitilise infokillu veel üles leida? Kas sedasorti loomingu lahterdamises on aja jooksul midagi muutunud? Tikand kui kunstitehnika oli Tartu näitusega samal ajal esindatud teiseski näitusesaalis, Killu Sukmiti isikunäitusel „Kunstnik ja tema töö“ (vt Lüüs 2021) – kas tänapäeval on kunstiteose vältimatu komponent peale fantaasiamängu ja ilu ka selles sisalduv sõnum?

ERMi kogudest leiab MUISi otsinguga 48 Vanda Juhansoo eset (NB! „Vanda Juhansoo“ tuleb kirjutada väljale „Kirjeldus“, mitte väljale „Isik“), näitusel eksponeeritud taimeakvarellid ja veel üht-teist Karilatsi Vabaõhumuuseumi kogudest on vaadeldavad sealsamas. Mõelda aga loendamatutele esemetele, mis (Eesti) muuseumidesse jõudnud ei ole, aga võivad siiski veel säilinud olla! Kui Karilatsi muuseum on teinud tänuväärt tööd Vanda Juhansoo hilisema pärandi kogumisel kohalike elanike ja tema kunagiste sõprade-tuttavate seas, siis mis näiteks sai Helsingi tarbekunstimuuseumi võetud näituseeksponaatidest (Pihlik 2008: 15)? Kas peaksime lihtsalt leppima teadmise, et Vanda Juhansoo loodud taiesed on üle maailma laiali ning jäädvustamata-dokumenteerimata lähevad varem või hiljem kõige kaduva teed? Või tuleks loota, et leidub veel mõni pühendunud uurija, kes ajab jälgi suulises ajaloos ja leitud niidiotsi mööda jõuab avalikkuse eest varjatud esemeteni, nii erakätes kui välismaa muuseumides leiduvate töödeni? Kes ühtlasi loob virtuaalse kataloogi, koondab juba teostatud uurimused ja viib uute teadusmeetodite abil edasi käsitlust Vanda Juhansoost kui inimesest omas ajas, kunstnikust,

Foto 3. Linik, pärast 1940. a (ERM A 801:98). Tehnika: heegeldamine; tikkimine; telgedel kudumine. Materjal: lina, puuvill, siid. Mõõdud: laius 91 cm, pikkus 69 cm. *ERMi foto.*

kelle väljendusvahenditeks olid lõngad ja niidid, kännud ja kivid, kasetoht, savi, suled, elava taimeriigi esindajatest rääkimata. Mis taimedesse puutub, siis ühendavad nad omal kombel ju kõiki Vanda Juhansoo teoseid ja tegemisi: fantaasiaküllases lilltikandis, fotodel ja filmilindil jäädvustatud aias, selle asukatest maalitud akvarellides ja ka kasutatud materjalides, alates ise taimevärvidega värvitud linasest lõimelõngast (Pihlik 2008: 13, teave pärineb Maasike Maasikult) kuni massiivsete juurikate-kändudeni tema aiakujunduses. Uurijale oleks see kõik kokku muidugi hiiglaslik väljakutse.

Tekstiilitehnikaid Vanda Juhansoo õppeainete seast Helsingis Ateneumis ei leia (kuid kas säilinud dokumendid kajastavad tema õpinguid ikka ammen-davalt?) – ka kaks teist Eesti esimest professionaalset tarbe- ja tekstiilkunstnikku Alma Koskel-Johanson ja Juuli Suits olid õppinud Helsingis ja samuti mitte tekstiili, aga muu loominguga kõrval tegelesid sellega tulemuslikult (Pedak 2007: 42–49). Kas võis see nende jaoks olla esiemade töö jätkamine, naise loomulik eneseväljendusviis, mis kõrgema kunstihariduse omandamise järel sai (üheks) enesestmõistetavaks loominguvahendiks? Näitusekataloog räägib, kuidas Vanda Juhansoo „katsetas nii maalides kui ka tikkides moodsa kunsti uusimaid ideid“ ja tikkis lillemotiive „nagu maalikunstnik tunde järgi“

(Kalkun, Pöldsam 2020). Oli siin lisaks praktiline külg: riideid ja sisustus-tekstiile läks lihtsalt tarvis ja kunstnikuna sai need luua täpselt endale meelepärastena? Või oli selle taga peamiselt noore vabariigi nõudlus enama hariduse ja kultuuri järele, sealhulgas käsitöö ja kodunduse vallas, mis värskaid haritlasi innustas oma panust andma ja eeskuju näitama? Kui toonase eesti kunsti kõige olulisemaks väärtuseks peeti rahvuslikkust, siis üks olnud mitmekesiseim valik rahvuslikke mustreid loodud just kangastest-lõngadest. Tahaksin siinkohal täies ulatuses tsiteerida Anni Varma artiklis leiduvaid lõike, kus Vanda Juhansoo ise kommenteerib oma „lauagarnituuride“ sündi:

Paljude aastate eest olin saanud Haridusministeeriumilt käsitöö edendamiseks 50 krooni. Oli avaldatud soovi, et looksin midagi rahvapärast, mis võiks olla sellisena eeskujuks. Olin varem kogunud endale mitmesuguseid rahvapäraseid esemeid, nagu setu käterätikuid, setu peiupoisi siidrätikuid, tubakakotte ja võid. Need esemed olid mul ees ja inspireerisid mind koostama vanas kastpistetikandis kirju, tarvitades seejuures punast (nr. 900), rohelist ja kollast linast lõnga, nagu seda saadi välismaalt. Minu selline katse õnnestus suurepäraselt: linad said rõõmsad ja omapärased. O/ü. „Kodukäsitöö“ Tallinnas tellis linu ja serviette suures arvu. Esimesed kirjad olid geomeetrilised, vaheldudes vahel lillkirjaga. Töö oli lihtne ja kergesti järeleaimatav. Vaevalt olin jõudnud joonistada uue kirja, kui see oli levinud kõikjale. Kõik õmblesid „setu linu“.

Välismaal käies nägin palju vastavate maade rahvapärast kunsti ja sellest õhutatuna hakkasin värvima linast lõnga, millest lasksin maal kududa värvilist riidet. Riide värvi ja iseloomu järele valisin ka tikkimiskirja ja -tehnikat. Katsusin õmmelda riide sisse ja nii riidet ilustades püüdsin kirja ja värvid valida ikka aluspõhja järele. Tarvitasin igasuguseid vanu tehnilisi võtteid, nagu nõortechnikat, pilu, ažuuri, madal- ja hääbepisteid.

*Tihti olen õmmelnud isegi ilma ühegi joonistuseta, ainult ettekujutuse järele, aga ikka kasutades muuseumes nähtud vanu tehnikaid ja kirju. Sellist kudumistehnikat ja tikanditöö ühendamist olen nimetanud „õnnelikuks abieluks“ nende alade vahel, kus tehniline ja vaba oskus üksteist vastavalt täiendavad. Samal põhimõttel olen valmistanud meie maa lambavillast lõngast silmkoelisi jakke, mis on eriti otstarbekad ja soojad ja kus jällegi tikand täiendab kudumiskirja, andes sellele tarvilikule esemele ka omalaadse ilu. Nende töödega olen püüdnud taotella seda, mida mina nimetan *t a r b e k u n s t i k s*, mis ühtlasi elustab ka meie vana rahvuslikku kunsti omapära, andes viimasele väärrika eluõiguse meie kodutööstuses. (Varma 1939: 22.)*

Foto 4. Linik, 1945. a (ERM A 801:73). Tehnika: telgedel kudumine; madalpiste; nõõpaugupiste; ažuurtikand. Materjal: lina, puuvill, siid. Mõõdud: laius 47 cm, pikkus 76,5 cm. *ERMi foto.*

Lisaks rohketele eri materjalidele Vanda Juhansoo loodud võlumaailmas näeb näitusele väljapandud tekstiilitöodes mitmeid eri stiile. Lausa nii erinevaid, et need on tekitanud küsimusi, kas tegemist on ikka sama autori töödega. Kultuuriloolane ja tekstiilispetsialist Marju Raabe on oma blogis kirja pannud näitusel kuulnud kommentaari: „See, kes tikib selliseid siniseid paelu, ei joonista niimoodi sõrmega [nagu väljapandud toolile maalitud lilled paistavad tehtud olevat]“ ning kahtleb ka ise, kas Vanda Juhansool olnuks huvi peene ja tehniliselt nõudliku tikandi tegemise vastu, olgugi et ta kindlasti seda teha suutnuks (Raabe 2020a, b; vt foto 5).

Karilatsi Vabaõhumuuseumi koguhoidja Tiiu Niinemägi kaldub kollektiooni üldilme põhjal samuti arvama, et linnid on kellegi teise tehtud, otsest teavet nende autori kohta ei ole: „Vanda Juhansoole kuulunud Valgemetsa Nõiamajast pärinevad museaalid (esemed, tekstiilid, joonistused, raamatud, ajakirjad) andis muuseumile üle V. Juhansoo sugulane Kadri Sisask peale Valgemetsa maja ja krundi müüki 1985. aastal. Kuna linnid paistavad olevat servadest lahtiharutatud, olid need arvatavasti kinnitatud alusriidele ja kasutusel tanu lintidena.“¹ Kuivõrd Liis Pihlik on oma uurimuses keskendunud Vanda Juhansoo loomingu lopsakale ja sümmeetriavabale etapile ning Anni Varma käsitleb üksnes linikuid ja servjette, siis vaidlusaluste tanulintide autorluse küsimus jääb veel täpsemat analüüsi ootama. Rebeka Põldsam

1 Tiiu Niinemägi e-kiri autorile, 30.09.2021.

Foto 5. Mustrilised siidpaelad, 2 tk (PTM0371 202E), millele siidlõngaga tikitud lilled ja liblikad. Mõõdud: laius 12 cm, pikkus 112 cm. *Põlva Talurahvamuuseumi foto.*

kommenteerib siinkohal: „Vanda eesmärk polnud olla Autor, vaid tema eesmärk oli keskkondlik muutus. Ta ei keskendunud enda põlistamisele, vaid ennast ümbritseva avardamisele. Võib-olla talle tundus, et naistel pole kunstnikuna läbilöögi võimalust, mis oli ka üsna tõsi, aga võib-olla oli see midagi muud.“² Nii et näituse kontekstis ei olegi vahet, kas põneva kujundusega tanulindid on näiteks Vanda Juhansoo koolitöö Ateneumis õppimise ajast või kunagi kuskilt omandatud ja meeldivana alleshoitud taiesed.

Ja lõpuks spekulatsioonid Vanda Juhansoo kui kunstniku ja käsitöomeistri elukäiku kujundanud valikute ja paratamatuste kohta. On see ütlema tagi selge, et tema lopsakas ja piireületav tekstiililooming oli II maailmasõja järgses Eestis määratudki koduseinte vahele taanduma? Kas pedagoogiameti jätkamine oli niisugusele inimesele toona lihtne või võinuks ta halvema stsenaariumi korral sealtki tõrjutud saada? Ja milline oleks meie praegune kultuuripilt siis, kui poleks olnud temasuguseid õpetajaid oma vaimsusst uutele põlvkondadele edasi andmas? Anni Varma kirjutab tulevikku aimamata 1939. aastal, kui nimetamisväärsed on Vanda Juhansoo teened „kodukultuuri tõstmisel ja arendamisel kodutööstuse edendamise ja kunstipäraseks kõrval. Siinkohal Vanda Johansonile tänu ja edu ning jõudu töö jätkamiseks“ (Varma 1939: 25). Jätkamise asemel tuli katkestus, mугanemine, varjumine. Millised

2 Rebecka Põldsami e-kiri autorile, 29.09.2021.

Foto 6. Tartu Linnamuuseum, vaade läbi tagumise näitusesaali keskmisse saali. Vitriinis tikitud linikud ERMist ja Tallinna Linnamuuseumist, seinal villane tekk Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumist, ruumi keskel interaktiivne kollektiivselt loodud objekt, taamal Linda Kits-Mägi Valgemetsa-teemalise ölimaali ees Andreas Kalkun koos näitusekülastajaga. Läbi ukseava paistavad mõlemalt poolt vaadeldavad taimeakvarellid keskmises näitusesaalis. *Kanni Labi foto.*

võimalused eneseteostuseks üldse olid varem loomingu- ja liikumisvabadust nautinud inimesele okupeeritud Eestis? Kas endale ja sõpradele loomine võis vanemas eas olla siiski sama rahulduspakkuv nagu nooremana rahvusvahelistel näitustel esinemine? Kas lillede tikkimise asemel rohkem nende kasvatamisele pühendumine oli ringiga tagasitulek ilu alglatete juurde? „OPis“ ütleb Tiina Puhkan, et kunstnikuna väljendas Vanda Juhansoo ennast sama kaunilt, nagu loodus ise toimetaks tema kaudu.

Ja mida oleks kunstnik ise arvanud niisugusest näitusest, mis püüab aastakümnete järel temast järelejäänud materiaalse ja vaimse pärandi tükikestest tervikut luua, muuhulgas andes näitusekülastajalegi võimaluse seal „Vanda Juhansood teha“, jämedale traadist aluspõhjale sundimatult vabas tehnikas lõngu ja paelu põimides kujundeid „tikkida“? Kas meie aja näitusekülastaja tajub selle loomingu erilisust oma aja kontekstis, kui võrd meie ajal on ekstrasvagantsus ka tarbekunstnike töödes pigem tavaline? Praegu leiame Vanda Juhansoo loomingust ja elust muudki üllatavalt tänapäevast: taaskasutuse ja looduslikkuse teema, julgustuse ise teha ja vähem masstoodangut tarbida. Julgustuse olla erinev, ja olla õnnelik käesolevas hetkes, ka siis, kui ehk varem tehtud plaanid peavad olude sunnil muutuma.

Allikad

- Aas**, Elve 2004. *Mis hull – see huvitav*. Põlva: Põlva Talurahvamuuseum.
- Alber**, Merike 1996. Juhansoo, Vanda, tekstiilikunstnik ja pedagoog. – *Eesti kunsti ja arhitektuuri biograafiline leksikon*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 134.
- Alekand**, Katrin 2021. Kunstnik või noid? Vanda Juhansoo juhtum. – *Feministeerium*, 16.09. <https://feministeerium.ee/kunstnik-voi-noid-vanda-juhansoo-juhtum/>.
- Kalkun**, Andreas, **Põldsam**, Rebeka 2020. *Vanda Juhansoo. Kunstnik või kummaline naine? / Vanda Juhansoo. Artist or Eccentric Woman?* Tallinn: Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum.
- Karro**, Kadri 2020. Vanda Juhansoo – julgelt isemoodi. – *Eesti Naine* 3, 48–51.
- Kaunissaare**, Merike 2021. Kunstnikust sai „Valgemetsa noid“. – *Tartu Postimees*, 22.09. <https://tartu.postimees.ee/7343533/kunstnikust-sai-valgemetsa-noid>.
- Krikmann**, Keiu 2020. NoTheory for WeirdWomen. – *Echo Gone Wrong*, 18.03. <https://echogonewrong.com/notheory-for-weirdwomen/>.
- Kulles**, Hilja 1973. *Vanda Juhansoo ja tema looming*. Tallinn: ENSV Riiklik Kunstiinstituut.
- Lüüs**, Urmas 2021. Kes huntidega ei ulu, ulub tühja kõhu pärast. – *Sirp*, 24.09. <https://sirp.ee/s1-artiklid/c6-kunst/kes-huntidega-ei-ulu-ulub-tuhja-kohu-parast/>.
- Otter**, Karin 1986. *Vanda Juhansoo elu ja looming*. Tartu 2. Keskkool. Karilatsi Vabaõhumuuseum, PTM 979.
- Pedak**, Erika 2007. *Eesti professionaalse tekstiilikunsti süünd ja kujunemine 1940. aastani*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajaloo ja arheoloogia instituut. <http://hdl.handle.net/10062/4115>.
- Peil**, Mirjam 1992. Traditsioon ja veidrusse võlu: Mirjami kunstiveerud. – *Eesti Aeg*, 25.11.
- Pihlik**, Liis 2008. *Vanda Juhansoo tikitud maailm*. Diplomitöö. Tartu: Tartu Kõrgema Kunstikooli tekstiiliosakond.
- Raabe**, Marju 2020a. Vanda Juhansoo näitusesaalis. – *Tekstiilid* (blogi), 23.02. <https://tekstiilid.raabe.ee/see-on-pealkiri/>.
- Raabe**, Marju 2020b. „Kunstnik või kummaline naine? Vanda Juhansoo“. Pärast näitust. – *Tekstiilid* (blogi), 13.04. <https://tekstiilid.raabe.ee/kunstnik-voi-kummaline-naine-vanda-juhansoo-parast-naitust/>.
- Reinart**, Heili 2020. Veidrikust Valgemetsa nõia Vanda Juhansoo tõelised anded vajusid unustusse. – *Postimees*, 11.02.
- Sepp**, Kait 2020. Tagasi pildile. – *Sirp*, 28.02. <https://sirp.ee/s1-artiklid/c6-kunst/tagasi-pildile/>.
- Varma**, Anni 1939. Rahvuslikud tikandid – Vanda Johansoni kogust. – *Kodutööstus* 1, 19–25.
- Vetik**, Anne 2020. Enda pilli järgi tantsides. – *Eesti Ekspress*. *Areen*, 29.01. <https://ekspress.delfi.ee/artikkel/88761925/enda-pilli-jargi-tantsides>.

Kanni Labi (s 1971) on Eesti Kirjandusmuuseumi toimetaja ja Studia Vernacula keeleteimetaja; doktorikraad eesti ja soome-ugri keeleteaduse alal Tartu Ülikoolist (2006), aianduse eriala diplom Rápina Aianduskoolist (1992). Bakalaureuseõpingute ajal Tartu Ülikoolis läbinud ka rahvakunsti kabineti rahvusliku käsitöö õppeprogrammi (1997–1998, juhendajad Kai Luiga ja Külli Laidla).

Kanni Labi. *Tuuli Otsuse foto.*

Transient treasures are kept in museums and memories

Abstract³

Vanda Juhansoo. Artist or Eccentric Woman?

Estonian Museum of Applied Art and Design

18.01.–01.03.2020, Tartu City Museum 19.06.–26.09.2021.

Exhibition curated by: Andreas Kalkun (Estonian Literary Museum) and Rebeka Pöldsam, graphic design: Stúdio Stúdio.

Vanda Juhansoo (1889–1966) was by education a porcelain painter and furniture designer; she was, however, known as a textile and craft artist, traveller, polyglot, notable art teacher, interior decorator, advocate of women’s craft, soroptimist and gardener. Sometimes she was also known as the ‘Witch of Valgemetsa’. She graduated from the Central School of Applied Arts Ateneum in Finland, which makes her one of the first Estonian women artists with a higher education at the beginning of the 20th century.

Even though Vanda Juhansoo specialised in ceramics and furniture design, as a student she received the most recognition (as well as travel grants) for her embroidery. From then on, Vanda spent her next thirty summers travelling in Europe. Between 1912 and 1945, she exhibited her ceramics, embroidered doilies and curtains in various places, including the first ever Estonian women artists’ show in 1939. Vanda Juhansoo worked with the Kodukäsitöö limited company, that had been established in 1927 with the aim of reducing unemployment among women. Alongside craft and women’s magazines, the Kodukäsitöö was the most significant promoter of women’s craft in Estonia, regularly organising exhibition-sales and taking Estonian craft to international shows. Unfortunately, most of Vanda Juhansoo’s oeuvre was so ephemeral that there is very little trace of it now. The Karilatsi Open Air Museum near Vanda’s home in Valgemetsa and the collection of the Estonian National Museum hold items given to the museum by Vanda’s cousin’s family, which Vanda herself most likely wore – these are made to fit her petite size and there are photos of Vanda wearing these garments. Her signature style used floral motifs embroidered onto the thin textiles she wove herself. Like a painter, she spent hours embroidering, casting ethnographic patterns aside when creating her original designs. Even though the Estonian National Museum has

3 The abstract is based on the text of the exhibition catalogue, compiled by Andreas Kalkun and Rebeka Pöldsam.

exhibited Vanda Juhansoo's embroidered cardigans as examples of Estonian folk art, these are, in fact, clearly original artistic designs.

After World War II, Vanda stopped exhibiting and publishing her patterns in craft magazines. Instead, she committed herself to teaching drawing and supervised a number of children's art classes in Tartu that produced many well-known artists. The memory of Vanda has largely been kept alive by her students, who remember her as a particularly bright and optimistic person. In addition to her embroidery, Vanda's original style remained visible as she expressed it in her memorable multicoloured hair nets and abundant jewellery, as well as in the striking Valgemetsa summer house and garden.

The curators tried to trace back and recreate some of the wonderful world that Vanda created all around herself with her designs, handicraft, paintings, photos and memories from museums, archives, and from people who knew her. Looking at the life, work and legacy of Vanda Juhansoo, the exhibition asked: What were the choices for women artists in Estonia at the beginning of the 20th century? Why are Vanda's works found mainly in the collections of ethnographic memory institutions rather than in art museums? Why did Vanda become the so-called 'Witch of Valgemetsa' and not a recognised applied artist?

In the present review, the reception of the exhibition is summarised and juxtaposed with the few studies on Vanda Juhansoo's textile work from the perspective of craft studies and the history of applied art.